

Oponentský posudek

Rodinné svátky, tradiční rituály a slavnosti, které jsou v kontextu lokální společnosti vnímány jako součást konstrukce národní či sociální identity, patří k nepochybně atraktivním tématům, jimž jsou nejen slavistika, ale i soudobá etnologie a další vědní disciplíny stále ještě mnoho dlužny.

Diplomová práce Barbory Kopecké s názvem „Deskripce rodinné slávy, její původ, funkce a význam v srbské společnosti“ (97 str., textová a obrazová příloha, seznam literatury) představuje v tomto ohledu jistě záslužný příspěvek, který se opírá o vlastní terénní výzkum autorky. Se zřetelem ke stanoveným cílům rozdělila autorka diplomovou práci na dvě části – část teoretickou (1-37), která se vztahuje ke vzniku i k různým odborným výkladům rituálu, a část praktickou, obsahující zejména popis terénního výzkumu a užitých metod (zúčastněné pozorování, rozhovory s respondenty, dotazníková šetření) včetně výsledného zobecnění získaných údajů (38-97).

Po velmi stručném úvodu do problematiky zahajuje text diplomové práce charakteristika srbského rodinného svátku zvaného sláva, přičemž autorka pojednává jak o jeho tradici, tak o variabilním scénáři s jeho několika stabilními znaky; k nim autorka řadí zásadu patrilinearity a zásadu, že na tuto prestižní oslavu rodinného světce – patrona se účastníci nezvou. Původní oslava světce jako ochránce domu a majetku – tedy životního prostoru patrilineární rodiny, jenž byl v Srbsku tímto způsobem tradičně sakralizován – se ovšem podle zjištění autorky v současnosti změnila; rodinný patron je někdy oslavován také s ohledem na matrilinearitu. Z textu diplomové práce vyplývá i určitá reglementace svátku ze strany pravoslavné církve, stejně jako skutečnost, že předávání rituálu slávy další generaci bylo tradicí vázáno na vznik samostatné rodiny: přenos otcovské autority na syna byl symbolizován společným rozlomením rituálního kolače, předáním určitého dílu synovi a polibkem s přáním šťastné slavy; syn pak darovanou část přenesl do svého domu a rozdělil mezi svou rodinu, aby od příštího roku pořádal už vlastní slávu.

Zároveň autorka upozorňuje na další změny či pozoruhodnosti – například vdovy mají do dospělosti dětí udržovat mužovu slávu; způsob, jímž si synové „dělí“ otcovské slávy; ale také zásada recipacity návštěv při oslavě, atd. Autorka, která zjistila, že tradiční zvyk obřadního zvaní s chlebem, rakijí a jablkem zanikl, upozornila i na další měnící se zvyklosti: jde například o časové omezení původně několikadenního rodinného rituálu. K přínosu této části diplomové práce patří pasáž o symbolice používaných předmětů, o verzích rituálu, který se odlišuje podle rodinných tradic či podle tradic regionu, o synkretickém charakteru současných oslav atd.; úctyhodný je počet uctívaných světců, který v současnosti autorka odhadla na 135 patronů. V této souvislosti stojí za pozornost zmínka o různých druzích sláv – autorka uvedla i slávy vesnické (obecní), profesní, školské a církevní, z nichž sama poznala slávu ženského kláštera Devič v Kosovu (16-20).

Následující 3.kapitola (20-38) je věnována historii a otázkám původu rituálu, který je jako rodinný obřad doložen od konce 13.století; názor o církevním původu slávy zastával už proslulý sběratel Vuk Karadžič, který se roku 1818 domníval, že rituál vznikl při příležitosti

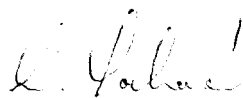
křtu pohanských Srbů – podobný názor zastávají podle zjištění autorky i někteří současní badatelé, jejichž postoje se ovšem v konkrétních otázkách značně liší.

Navazující 4.kapitola diplomová práce (30-38) shrnuje proto dostupné údaje o tradici prestižního rodinného rituálu od 70.let 19.století do 70.let 20.století, kdy už však religiozita obyvatelstva v Srbsku v důsledku vládní politiky tehdejší Jugoslávie poklesla. Od dalšího desetiletí se však situace začínala měnit, aby v 90.letech převládl návrat Srbů k církvi jako součást nového vymezování se vůči ostatním skupinám obyvatelstva: podle zjištění autorky šlo zejména o reakci měst na tehdejší ekonomickou a sociální krizi v Srbsku. Zajímavou kapitolou by v této souvislosti mohla být podrobnější zmínka o tzv. socialistické slávě, která neměla etnický charakter a vznikla jako vzpomínka na události druhé světové války.

Těžištěm diplomová práce je 5.kapitola s charakteristikou terénního výzkumu, který autorka uskutečnila za svých pobytů v Srbsku v letech 2003, 2004 a 2006; výzkum zahájila návštěvou několika sláv, další rok následovaly rozhovory s respondenty, v nichž po třech letech, kdy autorka rozšířila dotazník a zvýšila počet respondentů, dále pokračovala – posléze provedla autorka dotazníkové šetření i mezi studenty českého jazyka a srbštiny na Filologické fakultě bělehradské university. Po nezbytném metodologickém úvodu následují v této kapitole základní charakteristiky jednotlivých respondentů spolu s jejich konkrétními odpověďmi, které autorka stručně shrnula při celkovém hodnocení rituálu slávy v závěru kapitoly (94-97); podle tohoto závěru je tradiční svátek slávy „součástí identity Srbů a jeden z jejich národních symbolů“.

V této funkci – oproti původním předpokladům autorky – však nebyl prestižní srbský rituál zvaný sláva zneužit politicky, kupodivu na rozdíl od pravoslavné církve. Popularita svátku byla podle získaných údajů z terénního výzkumu původně reakcí na uvolnění režimu – po zániku státu a „jugoslávské identity“ vznikla aktuální potřeba návratu k tradicím a k víře. Zároveň výzkum odhalil, že popis rituálu v odborné literatuře je mírně idealizován; že rituál nebyl oficiálně zakázán, i když jednotlivci „v dobrém postavení“ si nemohl dovolit veřejně slavit, hodně lidí slavilo; že sláva je dosud rodinným svátkem, při němž jsou více dodržovány rodinné tradice než církevní zvyky; že současný posun rituálu z duchovní do konzumní podoby mnoha Srbům vadí; že původ slávy zůstává nejasný; atd. Jedinečnost svátku nicméně podle autorky spočívá v tom, že ve zjištěné podobě existuje pouze u Srbů – jde tedy o jeden ze způsobů etnické identifikace a o projev národní identity.

Diplomová práce Barbory Kopecké je solidně fundovaným pokusem zjistit a následně charakterizovat funkce i obsah rodinného rituálu, který přetrvává do současnosti jako prestižní symbol národních tradic. Diplomová práce je detailně a logicky uspořádána, autorka se dobře orientovala v pramenech i v dostupné, zejména srbské odborné literatuře (122-126), dovede problémy formulovat a získané údaje správně interpretovat; pro budoucí další výzkum a jeho zobecnění by sice bylo možno doplnit literaturu o další prestižní tituly (Van Genep, Le Goff, Eliade, Hroch, atd.), některé pasáže by si zasloužily i podrobnější zmínky (např. praxe smíšených manželství). Nicméně lze konstatovat, že autorka prokázala potřebné odborné i teoretické znalosti včetně schopnosti jejich praktické aplikace; diplomová práce tedy splňuje podmínky vysokoškolských absolventských prací a doporučuji ji k obhajobě.

Doc.dr. Ludmila Sochorová
Ústav etnologie UK FF

V Praze dne 3.9.2007.